

Черничко Тетяна Володимирівна,
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
Ігнатишин Марія Василівна,
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ ЗАХОДІВ З ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Успішне функціонування економіки країни тісно пов'язане з оптимальним забезпеченням бюджету. Від цього залежить дієвість економічної політики держави та її вплив на економічну і фінансову стабільність, рівень життя населення тощо. Особливої актуальності дане питання набуває у певні кризові періоди, яким став 2020 рік та пандемія COVID-19. Метою статті є дослідження стану і тенденцій впливу COVID-19 на економічну ситуацію у світі і визначення соціально-економічних втрат, яких зазнає Україна від пандемії цієї хвороби. У статті обґрунтовано, що зменшення фінансових можливостей держави потребує переформатування інструментів фінансової політики держави на користь інших, менш затратних джерел стимулювання. Визначено, що в якості впливового стимулюючого чинника економічного розвитку переважна більшість країн світу виділяють податкове стимулювання. Проаналізовано систему стимулюючих заходів щодо підтримку бізнесу в таких країнах, як Німеччина, Італія, США. Визначено особливості та спрямованість стимулюючих заходів, застосованих в Україні. Зроблено висновок, що в умовах «коронакризи» Україна вдалася до кроків, які роблять всі цивілізовані країни світу: вона зменшує заплановані доходи бюджету і збільшує видатки, які спрямовані на протидію пандемії. Проте системи запропонованих стимулюючих заходів недостатньо для підтримки бізнес структур. Обґрунтовано, що переважна більшість заходів носить не економічну, а соціальну спрямованість. Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні необхідності застосування інструментів більш активної податкової та бюджетної політики, спрямованої на ґрунтовну підтримку бізнес структур, з метою зменшення негативного впливу світової економічної кризи. Визначено, що насамперед вагомую повинна бути підтримка малого бізнесу та само зайнятого населення України, як найбільш вразливої категорії бізнес структур України. Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз економічних наслідків карантину, втрат економіки після подолання коронавірусної хвороби.

Ключові слова: економічна криза, коронавірус, COVID-19, бюджетні видатки, стимулюючі податкові інструменти.

ВСТУП

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 стала новим викликом у розвитку світової економіки. Унікальність ситуації полягає в тому, що формування ознак економічної та фінансової кризи спричинено не дією ринкових механізмів, або неефективними регуляторними заходами, а пов'язано з різким зменшенням фізичних обсягів економічної діяльності та, відповідно, обсягів бюджетних надходжень за всіма рівнями бюджетної системи країни. Успішне функціонування економіки країни тісно пов'язане з оптимальним забезпеченням бюджету. Від цього залежить дієвість економічної політики держави та її вплив на економічну і фінансову стабільність, рівень життя населення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Жваве обговорення проблеми поширення коронавірусної хвороби відбувається у засобах масової інформації, де свої погляди висловлюють представники владних структур, провідні економічні експерти, соціологи та політологи, інші провідні фахівці з цього питання. Зокрема, це Амелін А., Лаврик Я., Монін Д. І. та інші.

Постановка завдання (мета статті). Метою статті є дослідження стану і тенденцій впливу COVID-19 на економічну ситуацію у світі і визначення соціально-економічних втрат, яких зазнає Україна від

пандемії цієї хвороби.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом 2020 року світова економіка потерпає від проблем, пов'язаних з пандемією COVID-19. За попередніми прогнозами Міжнародного валютного фонду ВВП у країнах Єврозони впаде цього року на 7,5 відсотка, в США – на 5,9 відсотка. Тим часом ВВП Китаю натомість може зрости на 1,2 відсотка [1]. Економіка світу у 2020 році впаде на 3% – найбільше за останні декілька десятиліть. Падіння світової економіки на 3% означає, що у світі буде виготовлено приблизно на 2,7 трильйона доларів менше товарів та послуг, ніж у 2019 році [2].

Для України МВФ прогнозує падіння на 7,7% у 2020 році та зростання на 3,6% у 2021 році. Аналітики JP Morgan прогнозують економічний спад в Україні на 5,1% ВВП в 2020 році при інфляції 3,7%. У 2021 році зростання економіки може скласти 6,3% при інфляції 6% [3]. Нацбанк України очікує падіння ВВП на 5% цього року і його відновлення в наступному на 4,3%. Дефіцит поточного рахунку в цьому році прогнозують до 1,7% ВВП і в 3,1% ВВП в наступному.

В умовах світової економічної кризи, посиленої пандемією COVID-19, Уряд і Парламент України не мали жодного іншого виходу, аніж терміново змінити бюджет України. Вимушене скорочення фінансування

одних статей і перерозподіл коштів на інші є значно кращим сценарієм, ніж якби головний фінансовий документ країни у цій ситуації залишався незмінним.

У таблиці 1 наведено вибіркові показники за якими було проведено значне скорочення.

Таблиця 1

Вибіркові показники за якими було проведено значне скорочення [4]

№ п/п	Показник	Грошовий вимір		%	
		Скорочено	Залишилось	Скорочено	Залишилось
1	Субсидії, млрд. грн.	8,2	39,3	17	83
2	Фонд регіонрозвитку млрд. грн./млрд. грн.	4,9	2,6	65	35
3	Субвенція на підтримку ОТГ млрд. грн./млрд. грн.	2,1	0	100	0
4	Фонд енергоефективності млрд. грн./млрд. грн.	1,6	0	100	0
5	Субвенція на виплату педагогічним працівникам млрд. грн./млрд. грн.	1,6	0	100	0
6	Субвенція на виплати малозабезпеченим сім'ям млрд. грн.	1,3	60,0	2	98
7	Субвенції на місцеві вибори млрд. грн./млрд. грн.	1,2	1,0	55	45
8	Статспостереження млрд. грн./млн. грн.	1,3	100,0	92,86	7,14
9	Субвенція на програму «Спроможна школа для кращих результатів» млрд. грн./млн. грн.	1,0	500,0	66,67	33,33

Як видно з рис. 1., за важливими статтями витрат повністю зчезли субвенції. Зокрема, із бюджету зникли субвенції на розвиток громад, скоротились витрати на захист педагогів і на проект «Спроможна

школа для кращих результатів», зникли витрати на розвиток Фонду енергоефективності. За іншими показниками також відбулося значні скорочення.

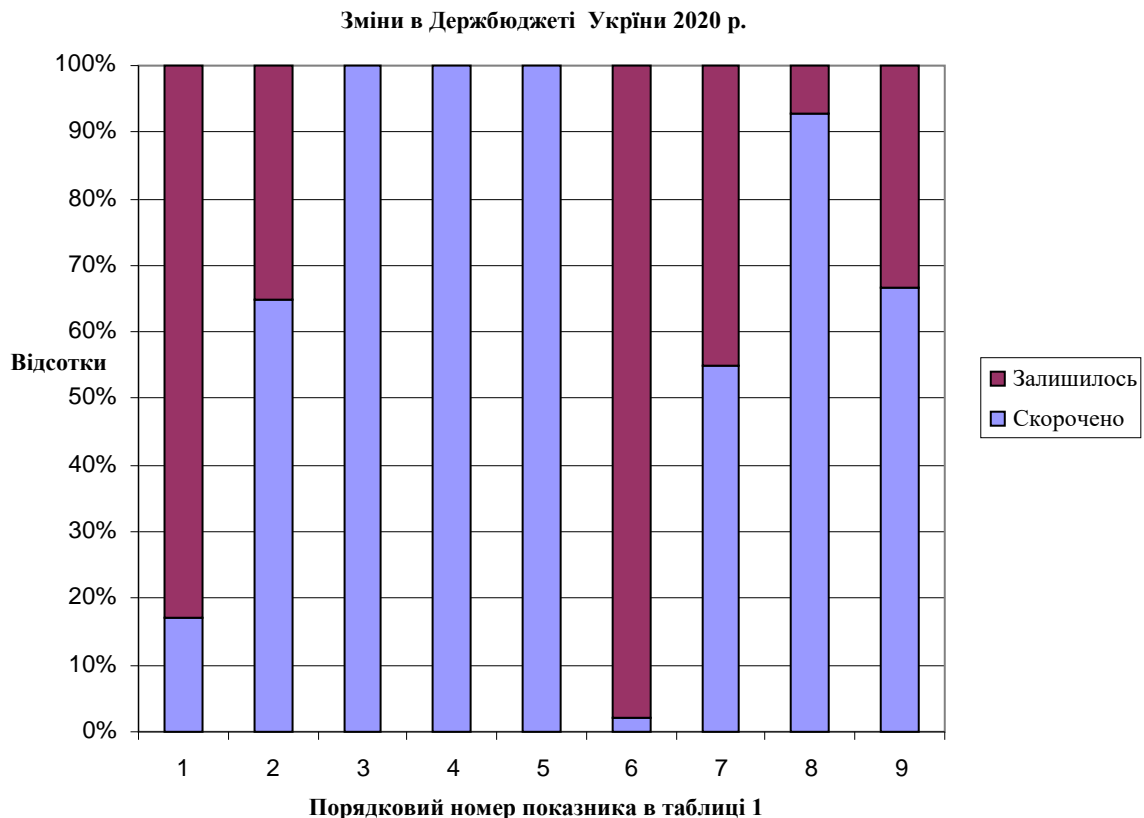

Рис. 1. Зміни в Держбюджеті України 2020 р.

Зменшення фінансових можливостей держави потребує переформатування інструментів фінансової політики держави на користь інших, менш затратних джерел стимулювання.

В якості впливового стимулюючого чинника економічного розвитку виділяють податкове стимулювання, а саме – незастосування штрафів на певний період, відсутність необхідності обґрунтування затримок у сплаті та подачі декларацій тощо. Також призупиняються податкові перевірки, звільняються певні операції від оподаткування ПДВ, підприємства окремих галузей взагалі тимчасово звільняються від сплати податків.

Популярним заходом є відстрочення сплати ПДВ і податку на доходи фізичних осіб або сплата нарахованих податкових зобов'язань частинами, в розстрочку. При цьому сплата відкладається не лише на місяць-два, а частіше на півроку чи навіть до кінця

2020 року.

Зокрема, у Німеччині Федеральний уряд надає 50 мільярдів євро для надання безбюрократичної екстреної допомоги для малого бізнесу, самозайнятого населення та позаштатних працівників: самозайняті особи та компанії, що мають до 5 працівників, отримують до 9000 євро; самозайняті особи та компанії до 10 працівників отримують до 15 000 євро.

Крім того, Федеральний уряд створив фонд стабілізації економіки, який орієнтований особливо на великі компанії. До складу фонду входять: 100 мільярдів євро на корпоративні дії; 400 мільярдів євро на гарантії; фонд може рефінансувати програми KfW (німецький державний банк), які вже затверджені на суму до 100 мільярдів євро. З цієї метою KfW надає різні кредитні програми в необмеженому обсязі. Це полегшує фінансові труднощі, особливо для малих та середніх компаній [5].

Таблиця 2

Інструменти та їх типи щодо підтримки бізнесу та безробітного населення в Німеччині

Інструмент	Сума, млрд євро	Тип
Короткострокова допомога з безробіття	26	Грант
Гранти для фрилансерів та мікропідприємців	50	Грант
Стабілізаційний економічний фонд	600	Гарантії та кредити
Підтримка стартапів	2	Гарантії, кредити, докапіталізація
Інструменти KfW	450	Гарантії, кредити, «миттєві» позики
Підтримка та страхування кредитних ризиків експортерів	30	Гарантії

Джерело: [5]

В Італії Міністерство економіки та фінансів прийняло систему заходів, які забезпечують початкову підтримку бізнесу: сплата податків, утримання податків та податкових зобов'язань були призупинені для платників податків та підприємств, які проживають або працюють у одинадцяти муніципалітетах, які постраждали від стримувальних заходів коронавірусної інфекції.

Заходи включають:

- відстрочку деяких податкових сплат, включаючи податок на додану вартість;
- призупинення іпотечних платежів для деяких працівників, у тому числі автономних;
- державні гарантії банківського фінансування та позики фірмам для підвищення ліквідності в умовах надзвичайних ситуацій.

Заходи також містять пакет кредитних гарантій для уникнення кредитної кризи. Державний гарантійний фонд для малих та середніх підприємств буде збільшений на 1 мільярд євро, а державному кредитору Cassa Depositi e Prestiti буде дозволено гарантувати принаймні 10 мільярдів євро позик за рахунок Казначейського фонду на 500 мільйонів євро [6].

Об'ємний пакет стимулюючих заходів

запроваджено у США: відстрочка сплати податків без відсотків або пені для певних людей та підприємств, які постраждали від коронавірусної кризи (це дозволило надати економіці понад 200 мільярдів доларів США); податкові пільги для роботодавців, які забезпечують виплати у зв'язку з надання робітникам оплачуваної відпустки через хворобу; 1 мільярд доларів на надзвичайні державні субсидії на надання страхової допомоги по безробіттю [7].

Комплекс стимулюючих заходів в Україні є менш економічно спрямованим і носить більш соціальний, ніж економічний характер.

Так, 18 березня 2020 року набрала чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [8]. Встановлено так звані «податкові канікули» для фізичних та юридичних осіб (табл. 3).

Більшість країн світу, як і України виявились неготовими до світової пандемії. Державні системи – занадто неповороткі, аби імплементувати необхідні зміни швидко. Пандемія стала тестом для громадянського суспільства кожної країни.

Пільги для бізнесу під час карантину [8]

№ п/п	Пільги для бізнесу під час карантину	Строки дії пільг та деякі обмеження в їх частині
1	Відновлено мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок на період з 18 березня по 31 травня 2020 р.	Однак існують виключення, мораторій не стосується документальних позапланових перевірок щодо бюджетного відшкодування з ПДВ (це стосується юридичних осіб). Також варто звернути увагу, що камеральні перевірки не включені до переліку перевірок на які встановлено мораторій. Певна логіка у цьому є, адже камеральна перевірка проводиться у приміщенні контролюючого органу, на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків, та даних системи електронного адміністрування податку на додану вартість, а також даних Єдиного реєстру акцизних накладних та даних системи електронного адміністрування реалізації пального. Однак у зв'язку із тим, що введено карантин, не зрозуміло як будуть направлятися акти за результатами проведення перевірки та як платники податків будуть їх отримувати.
2	Відстрочення податкових зобов'язань за річною декларацією про майновий стан і доходи за 2019 рік	Позитивними є зміни щодо відстрочення сплати до 1 жовтня 2020 року для фізичних осіб-підприємців суми податкового зобов'язання, які були подані в річній декларації про майновий стан і доходи за 2019 рік.
3	«Податкові канікули» з плати за землю	Так, не нараховується та не сплачується за період з 1 березня по 30 квітня 2020 р. плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності. У свою чергу, фізична особа-підприємець може звертатися для проведення перерахунку по зазначеним податкам до контролюючого органу.
4	Звільнення від нарахування та сплати ЄСВ	Тимчасово за періоди з 1 по 31 березня та з 1 квітня по 30 квітня 2020 р. звільняються від нарахування та сплати ЄСВ такі особи: а) фізичні особи-підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; б) особи, які провадять незалежну професійну діяльність; в) члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах. При цьому, зазначені особи можуть самостійно прийняти рішення про сплату єдиного внеску за вказані періоди у розмірах та порядку, визначених законодавством та відобразити це у звітності. Також не забуваємо, що ФОП першої та другої групи (без працівників) може зекономити на податках, адже має можливість піти у відпустку на один календарний місяць.
5	Відсутність штрафу і пені за період «податкових канікул»	За порушення податкового законодавства, вчинені протягом періоду з 1 березня по 31 травня 2020 року, штрафні санкції не застосовуватимуться, крім санкцій за наступне: – порушення вимог до договорів довгострокового страхування життя чи договорів страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема, страхування додаткової пенсії; – відчуження майна, яке перебуває у податковій заставі, без згоди контролюючого органу; – порушення правил обліку, виробництва та обігу пального або спирту етилового на акцизних складах, які застосовуються на загальних підставах; – порушення нарахування, декларування та сплати ПДВ, акцизного податку, рентної плати. Також, за період з 1 по 31 березня та з 1 квітня по 30 квітня 2020 р. тимчасово штрафні санкції не застосовуються за такі порушення: – несвоєчасна сплата (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску; – неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачою сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів); – несвоєчасне подання звітності з ЄСВ до податкових органів, в т.ч. щодо штрафів за повторне неподання звіту з ЄСВ стосовно періодів з 1 по 31 березня та з 1 квітня по 30 квітня 2020 р. Також протягом періодів з 1 по 31 березня та з 1 квітня по 30 квітня 2020 р.

		платникам єдиного внеску не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню
6	Перенесення початку обов'язковості застосування РРО	Наразі відтерміновано обов'язкове введення РРО до 1 квітня 2021 р. Також усі строки обов'язкового застосування РРО для різних категорій суб'єктів господарювання змістилися на 3 місяці.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В умовах «коронакризи» Україна вдалася до кроків, які роблять всі цивілізовані країни світу: вона зменшує заплановані доходи бюджету і збільшує видатки, які спрямовані на протидію пандемії.

Європейські країни виявилися більш готовими, ніж Україна вжити всіх необхідних заходів для виходу з поточної кризи та відновлення економіки. Безпрецедентні обсяги державних гарантій спрямовані на те, щоб уникнути перетворення проблем із

ліквідністю на проблеми із платоспроможністю. Підтримка малого та середнього бізнесу шляхом субсидій і податкових та боргових відстрочок дозволить уникнути масових дефолтів та глибокої рецесії.

Дуже важливо сьогодні насамперед підтримувати малий бізнес, тому що в нього подушка безпеки набагато менша або взагалі відсутня. Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз економічних наслідків карантину, втрат економіки після подолання коронавірусної хвороби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МВФ очікує падіння української економіки цього року на 7,7 відсотка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk>.
2. Нова криза: МВФ прогнозує падіння світової економіки на 3% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nova-kriza-mvf-prognozuye-padinnya-svitovoyi-ekonomiki-na-3>.
3. JP Morgan погіршив прогноз для України: очікує зниження ВВП на 5,1% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2020/05/09/44982432/>
4. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/04/13/659280/>.
5. Боротьба з Коронаю: найбільший пакет допомоги в історії Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Schlaglichter/Corona-Schutzschild/2020-03-13-Milliarden-Schutzschild-fuer-Deutschland.html>.
6. Коронавірус, перший урядовий захід щодо зменшення економічного впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mef.gov.it/focus/Coronavirus-le-misure-del-Governo-per-ridurre-limpatto-economico/>
7. Ос, що країни роблять, щоб забезпечити стимул та допомогу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/government-stimulus-efforts-to-fight-the-covid-19-crisis-4799723#united-states>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» від 1 квітня 2020 р. № 251 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>.

REFERENCES

1. MVF ochikuie padinnia ukrainskoi ekonomiky tsho roku na 7,7 vidsotka. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk> [in Ukrainian].
2. Nova kryza: MVF prohnozuie padinnia svitovoi ekonomiky na 3%. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/nova-kriza-mvf-prognozuye-padinnya-svitovoyi-ekonomiki-na-3> [in Ukrainian].
3. JP Morgan pohirshyv prohnaz dlia Ukrainy: ochikuie znyzhennia VVP na 5,1%. Retrieved from: <https://minfin.com.ua/ua/2020/05/09/44982432/> [in Ukrainian].
4. Ekonomichna pravda. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/04/13/659280/> [in Ukrainian].
5. Borotba z Koronoii: naibilshyi paket dopomohy v istorii Nimechchyny [Kampf gegen Corona: Größtes Hilfspaket in der Geschichte Deutschlands]. Retrieved from: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Schlaglichter/Corona-Schutzschild/2020-03-13-Milliarden-Schutzschild-fuer-Deutschland.html> [in German].
6. Coronavirus, pershyi uriadovi zakhid shchodo zmenshennia ekonomichnoho vplyvu [Coronavirus, le prime misure del Governo per ridurre limpatto economico]. Retrieved from: <http://www.mef.gov.it/focus/Coronavirus-le-misure-del-Governo-per-ridurre-limpatto-economico/> [in Italian].
7. Os, shcho krainy roblat, shchob zabezpechyty stymul ta dopomohu [Heres what countries are doing to provide stimulus and relief]. Retrieved from: <https://www.investopedia.com/government-stimulus-efforts-to-fight-the-covid-19-crisis-4799723#united-states> [in English].
8. Law of Ukraine «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv, spriamovanykh na zabezpechennia dodatkovykh sotsialnykh ta ekonomichnykh harantii u zviazku z poshyrenniam koronavirusnoi khvoroby (COVID-2019)». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20> [in Ukrainian].

Черничко Татьяна Владимировна, Игнатишин Мария Васильевна. АНАЛИЗ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ПОДДЕРЖКЕ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

Успешное функционирование экономики страны тесно связано с оптимальным обеспечением бюджета. От этого зависит действенность экономической политики государства и ее влияние на экономическую и финансовую стабильность, уровень жизни населения и тому подобное. Особую актуальность данный вопрос приобретает в определенные кризисные периоды, которым стал 2020 и пандемия COVID-19. Целью статьи является исследование состояния и тенденций влияния COVID-19 на экономическую ситуацию в мире и определения социально-экономических потерь, которые понесет Украина от пандемии этой болезни. В статье обосновано, что уменьшение финансовых возможностей государства требует реформирования инструментов финансовой политики государства в пользу других, менее затратных источников стимулирования. Определено, что в качестве влиятельного стимулирующего фактора экономического развития подавляющее большинство стран мира выделяют налоговое стимулирование. Проанализирована система стимулирующих мер по поддержке бизнеса в таких странах, как Германия, Италия, США. Определены особенности и направленность стимулирующих мер, применяемых в Украине. Сделан вывод, что в условиях «коронакризиса» Украина обратилась к системе шагов, которые делают все цивилизованные страны мира: она уменьшает запланированные доходы бюджета и увеличивает расходы, направленные на противодействие пандемии. Однако системы предложенных стимулирующих мер недостаточно для поддержки бизнес структур. Обосновано, что подавляющее большинство мероприятий носит не экономический, а социальную направленность. Научная новизна полученных результатов заключается в определении необходимости применения инструментов более активной налоговой и бюджетной политики, направленной на основательную поддержку бизнес-структур, с целью уменьшения негативного влияния мирового экономического кризиса. Определено, что в первую очередь весомой должна быть поддержка малого бизнеса и же занятого населения Украины, как наиболее уязвимой категории бизнес структур Украины. Дальнейшие исследования будут направлены на анализ экономических последствий карантина, потерь экономики после преодоления коронавирусной болезни.

Ключевые слова: *экономический кризис, коронавирус, COVID-19, бюджетные расходы, стимулирующие налоговые инструменты.*

Chernychko Tetiana V., Ihnatyshyn Maria V. ANALYSIS OF ECONOMIC SUPPORT MEASURES IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

The successful functioning of the country's economy is closely linked to the optimal provision of the budget. The effectiveness of the state's economic policy and its impact on economic and financial stability, living standards, etc. depend on this. This issue becomes especially relevant in certain crisis periods, such as 2020 and the COVID-19 pandemic. The aim of the article is to study the state and trends of COVID-19's impact on the economic situation in the world and to determine the social and economic losses that Ukraine suffers from the pandemic of this disease. The article substantiates that the reduction of the state's financial capabilities requires reformatting the state's financial policy instruments in favor of other, less expensive sources of incentives. It has been determined that the vast majority of countries in the world allocate tax incentives as an influential stimulus to economic development. The system of incentive measures to support business in such countries as Germany, Italy, USA has been analyzed. Peculiarities and direction of stimulating measures applied in Ukraine have been determined. It has been concluded that in the context of the "corona crisis" Ukraine has taken steps taken by all civilized countries of the world: it reduces the planned budget revenues and increases spending on countering the pandemic. However, the system of proposed incentives is not enough to support business structures. It has been substantiated that the vast majority of measures are not economic but social. The scientific novelty of the obtained results is to determine the need to use the tools of more active tax and budget policy aimed at thorough support of business structures, in order to reduce the negative impact of the global economic crisis. It has been determined that first of all the support of small business and the self-employed population of Ukraine, as the most vulnerable category of business structures of Ukraine, should be important. Further research will focus on the analysis of the economic consequences of quarantine, economic losses after overcoming coronavirus disease.

Key words: *economic crisis, coronavirus, COVID-19, budget expenditures, stimulating tax instruments.*

Одержано 22.04.2020 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>